

EKOLOGINĖ GYVULININKYSTĖ LIETUVOJE: SITUACIJA IR PERSPEKTYVOS

Vida Marija Rutkoviėnė

Lietuvos žemės ūkio universitetas, tel./faks.: (+370 37) 397444, el. paštas: ek@nora.lzu.lt

Santrauka. Darbe nagrinėjama užsienio šalių ir Lietuvos ekologinės žemės ūkio plėtros ypatybės bei perspektyva. Ekologinė gyvulininkystė yra sudėtinė ekologinės gamybos sistemos dalis, padedanti sukurti natūralų gamtinį balansą ūkyje, praplečianti ekologiškų produktų asortimentą ir sudaranti galimybes ūkininkams gauti papildomas pajamas. Prognozuojama, kad 2005 m ekologinės gamybos žemės plotai Europos Sąjungoje turėtų išsiplėsti iki 5-10%, o 2010 m pasiekti 30% visos žemės ūkio paskirties žemių. Ekologiškų produktų gamyba ir paklausa pastoviai auga. Daugelyje šalių gyvulininkystė yra labai svarbus ekologinio ūkio sektorius, o kai kuriose – net svarbiausias. Ekologiškų pieno produktų gamyba ES šalyse sudaro iki 25 % ekologiškų produktų rinkos (Austrija, Danija, Šveicarija). Ekologiškos kiaulienos ir jautienos gamybos apimtys yra mažesnės nei pieno, tačiau jų gamyba pastoviai didėja. Rinkoje trūksta ekologiškų vištienos produktų ir kiaušinių.

Skirtingas ekologinės gyvulininkystės plėtros tendencijas įvairiose šalyse lėmė nacionalinė žemės ūkio politika ir rinkos strategija. Didelės įtakos gyvulininkystės plėtrai turėjo ES ekologinės gyvulininkystės reglamentas EEC 1804/99, kuris suvienodina reikalavimus produkcijos gamybai ir kokybei, tačiau, aišku, sudarė perėjimo iš chemizuoto į ekologinį ūkį problemų.

Lietuvoje ekologinė gyvulininkystė žengia pirmuosius žingsnius. Dideli sertifikuotų žaliųjų plotai turėtų skatinti gyvulininkystės plėtrą, tačiau sertifikuotų gyvulių skaičius yra nedidelis ir sudaro tik menką ūkyje laikomų gyvulių skaičiaus dalį. Lietuvoje yra neblogos ekologiško pieno, mėsos, kiaušinių gamybos perspektyvos, tačiau šiuo metu dauguma ekologiškų gyvulininkystės produktų realizuojama kaip įprastiniai.

Norint intensyvinti ekologiškų gyvulininkystės produktų gamybą, būtų tikslinga mokėti tiesiogines išmokas už gyvulius, skirti paramą ekologinės gyvulininkystės produktų perdirbimo įmonėms, moksliniams tyrimams, mokymui, vartotojų švietimui ir informacijai.

Raktažodžiai: ekologinė gyvulininkystė, ekologinis žemės ūkis, ekologiški produktai, aplinkosauginis ūkininkavimas.

ORGANIC LIVESTOCK PRODUCTION IN LITHUANIA: SITUATION AND PERSPECTIVES

Summary. The aim of the study was to estimate the development of organic agriculture and livestock production and to work out the main factors influencing the growth of production and market. The analysis is based on a literature review and data collected by national experts.

The situation in the European countries is presented that is Denmark, Germany, Austria, Switzerland and others. Organic food is getting more and more popular in the whole word and Europe. The organic market is growing year by year. The estimations show up to 20 % of the market shear of the total organic retail soles in less than 10 years.

Organic milk, pork and beef production is of increasing interest in many countries. The future of organic farming is influenced by development of prices for organic products and technical progress. Agricultural policy is to continue to have a substantial impact on the economic viability of organic farms.

The development of organic agriculture in Lithuania has started ten years ago. The sector still is very small but growing noticeably in the recent years. In the year 2000 there were 230 organic farms with 0,14% of the total farming land. Organic farms are mixed. The biggest share among organic livestock production sold in the domestic market make up milk 91%, beef – 4%, poultry – 0,2%, rabbit meat – 0,08proc, goose meal – 0,04, duck meat – 0,02 %. A relatively high proportion of organic livestock products are not sold as organic or they are sold without an organic label. There are preconditions for the increase of organic livestock production in Lithuania. In order to increase rapidly the organic production is necessary to prepare strategy for the development of organic livestock production and Action Plan to implement it.

Keywords: organic agriculture, organic livestock production, sustainable farming.

Įvadas. Ekologinis ūkis yra dinamiškiausias žemės ūkio sektorius. Staigią jo plėtrą sąlygojo ne tik vartotojų domėjimasis maisto produktų saugumu, bet ir žmonių susirūpinimas aplinkos kokybe, stabilia ir subalansuota tolesne ūkio plėtra. Šis ūkininkavimo būdas sulaukia vis didesnį politikų, specialistų, aplinkosaugininkų, gamintojų ir vartotojų pripažinimo kaip ateities ūkio modelis, kompleksiskai sprendžiantis ekonominius, ekologinius, socialinius ir etnokultūrinius kaimo plėtros klausimus [Dabberty, 2000, Rutkoviėnė, Marozas ir kiti,

2000]. Europos ekologinio žemės ūkio plėtros strategijos konferencijoje, kuri vyko 2001 m. Danijoje įvairių šalių vyriausybės atstovai pripažino, kad ekologinis žemės ūkis yra ateities ūkio Europoje modelis ir šiam žemės ūkio sektoriui turi būti skiriamas didelis dėmesys bei parama. Konferencijoje buvo pažymėta, kad norint spartinti žemės ūkio ekologizavimą, būtina parengti bendrą Europos ekologinių ūkių plėtros veiksmų planą [Gamelke, 1999].

Lietuvos žemės ūkiui šiuo metu iškyla svarbūs ir sudėtingi uždaviniai pertvarkyti šią svarbią šalies ūkio

šaką pagal rinkos ekonominius bei aplinkosauginius reikalavimus, orientuojantis į ES šalių dabartinę politiką. Šiandieninėje žemės ūkio ir maisto produktų rinkoje svarbiausias kriterijus yra prekės naujumas, jos saugumas ir kokybė bei gamybos būdas. Užsienio rinkoje sparčiai didėja ekologiškų produktų paklausa. Nors dabartiniu metu ekologiški produktai užima 1-5 %, prognozuojama, kad artimiausiu metu jie užims iki 20 % visos pasaulinės maisto produktų rinkos [Hamm, Michelsen, 2000]. Lietuvoje yra sudarytos pirminės prielaidos ekologiškų produktų gamybai ir galima tikėtis, kad gamyba plėsis. Ekologiškų produktų paklausa pasaulyje pastoviai auga, todėl yra tikslinga Lietuvoje plėsti paklausių ir konkurencingų ekologiškų žemės ūkio produktų gamybą [Rutkovicienė, Zemeckis, 2000].

Ekologinė gyvulininkystė yra svarbi sudėtinė ekologinės gamybos sistemos dalis, padedanti sukurti natūralų gamtinį balansą ūkyje ir praplečianti ekologiškų produktų asortimentą [Bakutis, Rutkovicienė, 2000, Lunzer, Vogtmann, 1994, Экологическое агропроизводство – животноводство, строительство, овощеводство, 1997]. Gyvulininkystė padeda aprūpinti dirvožemį maisto medžiagomis, palaikyti ir didinti dirvožemio derlingumą ir prisideda prie tausojančio žemės ūkio principų įgyvendinimo. Tik mišrus ekologinis ūkis yra pilnavertis, sugebantis palaikyti uždarus maisto medžiagų ciklus ir užtikrinantis darną ir pusiausvyrą mus supančioje aplinkoje. Šiuo metu egzistuojančią prarają tarp greitai augančios ekologiškų produktų paklausos ir kol kas limituotos pasiūlos galėtų užpildyti ekologinės gamybos gyvulininkystės produktai, nes perėjimas iš chemizuoto į ekologinį gyvulininkystės ūkį dažnai būna paprastesnis ir mažiau problemiškas [Offermann, Nieberg, 2000]. Be to, ekologiški pieno produktai Vakarų Europos šalyse priklauso labiausiai paklausių produktų grupei [Michelson, Hamm ir kiti, 1999]. Šių produktų gamyba padidintų ekologiškų produktų gamybos apimtį ir asortimentą, sudarytų sąlygas plėtoti ūkiuose nemažas pajamas duodančią veiklą bei įgyvendinti tausojančio ūkininkavimo principus.

Darbo tikslas - išnagrinėti ekologinės gyvulininkystės plėtrą Europoje, gamybos ypatumus, laimėjimus bei problemas ir įvertinti šios gamybos situaciją ir perspektyvas Lietuvoje.

Tyrimų metodai ir sąlygos. Darbe nagrinėjama užsienio šalių ir Lietuvos ekologinės gyvulininkystės plėtra, šios plėtros prielaidos ir ypatybės. Tyrimo objektais pasirinktos Europos šalys, kuriose ekologinės žemės ūkio produktų gamybos apimtys, iš jų ir gyvulininkystės produktų, yra didžiausios. Ekologinės gyvulininkystės plėtra įvertinta atlikus mokslinės, periodinės literatūros bei statistinių duomenų analizę. Analizė atlikta naudojant loginius, empirinius, palyginimo, grafinio vaizdavimo bei kitus metodus. Sisteminė analizė padėjo atskleisti ekologinės gyvulininkystės plėtros tendencijas bei išanalizuoti šios plėtros įvairiose šalyse situaciją ir specifiką. Šis teorinis tyrimas turėtų padėti geriau suvokti ekologinės gyvulininkystės plėtros ypatumus, dėsningumus bei

suformuoti išsamesnį supratimą apie ekologinės gyvulininkystės produktus ir jų vertę.

Tyrimo rezultatai. Vertinant praėjusio dešimtmečio Europos Sąjungos ekologinės gamybos ūkių plėtros tendencijas galima pastebėti, kad vidutiniškai per metus ekologinių ūkių skaičius padidėdavo ir ekologinės produkcijos gamybai skirti plotai kasmet išaugdavo 25-30 % [Foster, Lampkin, 1999]. Palanki politinė aplinka, moksliniai tyrimai bei parengtos studijos labai padidino žemdirbių ir vartotojų susidomėjimą saugiu, ekologišku maistu, kuris gaminamas laikantis aplinkosauginių ir gyvulių gerovės reikalavimų. Manoma, kad artimiausiu metu ekologinių ūkių plėtros tendencija tęsis, nes po galvijų kempinligės krizės visuomenės susidomėjimas maisto sauga ypač išaugo. Prognozuojama, kad 2005 m. ekologinės gamybos žemės plotai turėtų išsiplėsti iki 5-10 proc., o nuo 2010 m. pasiekti 30 % visos ES žemės ūkio paskirties žemės. Danijos mokslininkų atlikti ekologinio ūkio plėtros tyrimai rodo, kad tiesioginės žemės ūkio pajamos nepakis (ar šiek tiek padidės), jei 25 % ūkininkų ūkininkaus ekologiškai ir gali sumažėti, jei ekologiškai ūkininkaujančių skaičius bus didesnis [Wynen, 1998].

Ekologinei gamybai skirtos žemės plotai Europos sąjungoje metu sudaro 3,78 mln. ha ir įvairiose šalyse yra skirtingi (1 lentelė). Šie plotai priklauso nuo šalių dydžio, žemės ūkio politikos ir rinkos.

1 lentelė. **Ekologiškų produktų gamybai skirtos žemės plotai ES šalyse, SOEL – Survey, February 2002, [Schmit, Willer, 2002]**

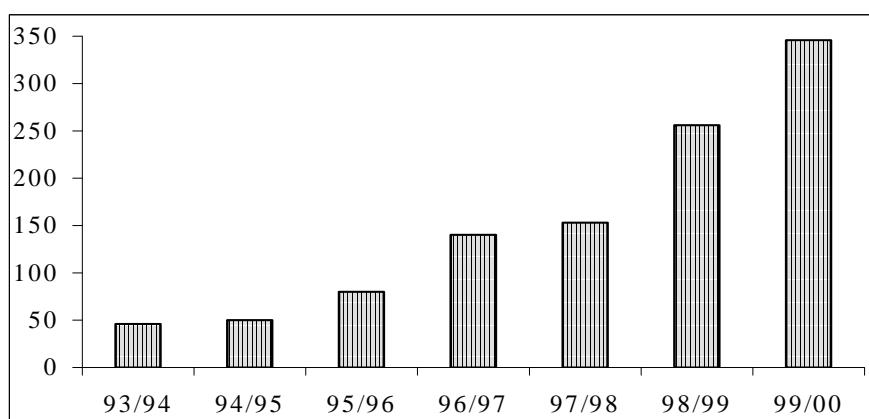
Šalis	%
Austrija	8,64
Danija	6,20
Ispanija	1,30
Italija	6,76
Jungtinė Karalystė	3,33
Suomija	6,73
Švedija	5,20
Vokietija	3,20

Ne tik ekologinės gamybos apimtys, bet ir jos specializacija įvairiose šalyse yra labai skirtinga. Pietinėse Europos šalyse dominuoja ekologinė sodininkystė, kitose - didžiausią ekologinio žemės ūkio plotą užima javai (70 % Danijoje ir Švedijoje) ar pievos ir ganyklos (90 % Austrijoje, Šveicarijoje, Čekijoje ir kt).

Daugelyje šalių gyvulininkystė yra labai svarbus ekologinio ūkio sektorius, o kai kuriose – net svarbiausias. Ekologiškų pieno produktų gamyba yra pagrindinis Europoje ekologiškų produktų gamybos sektorius, kuris kai kuriose ES šalyse sudaro iki 25 % ekologiškų produktų rinkos [Bagenal, 2001], o Šveicarijoje net trečdalį [Nigli, 2001]. Ši gamyba daugiausiai išplėtotą Austrijoje, Danijoje, Šveicarijoje ir Vokietijoje, jose pradėtas šių produktų eksportas. Jungtinėje Karalystėje ekologiški pieno produktai sudaro 10 % visų ekologiškų produktų. Nors ekologiškų pieno produktų gamyba čia pastoviai didėja, tačiau pasiūla nepatenkina augančio produktų poreikio, ir importas

išaugo nuo 10% iki 40% [Bagenal, 2001]. Norint išplėsti bendradarbiavimą tarp įvairių šalių ekologiško pieno produktų gamintojų ir išlaikyti pusiausvyrą tarp pasiūlos ir paklausos, buvo įkurta Europos ekologiško pieno gamintojų federacija. Tapo aišku, kad plėtojant įvairių šalių bendradarbiavimą, labai didelis dėmesys taip pat turi būti skiriamas vietinės rinkos plėtrai, kuri daugiausia priklauso nuo vartotojų orientacijos ir ekologiškų produktų reklamos. Vietinės rinkos plėtros strategijos svarbą įrodė kilusios kai kuriose šalyse ekologiškų produktų realizacijos problemos [Hamm, Michelsen, 2000]. Šios problemos buvo susietos su staigiu ekologiško pieno gamybos didėjimu, nes pienininkystės ūkiai perėjo į ekologinius greičiau nei augalininkystės ar

daržininkystės. Ši rinkos disbalansą taip pat sukėlė nepagrįstos išmokos įvairiems ūkiams ne tik Europos Sąjungos šalyse, bet ir Šveicarijoje bei Norvegijoje, kur 90% ekologiškos žemės buvo žalios. Kadangi staigus ekologiškų gyvulininkystės produktų gamybos didėjimas nebuvo lydimas tinkamos rinkos strategijos, gamyba tapo didesnė nei paklausa, ir apie 20% ekologiško pieno ir jautienos buvo realizuojama kaip įprastiniai. 1997 metais dalis ekologinių ūkių Austrijoje ir Vokietijoje dėl šios priežasties vėl grįžo į chemizuotos gamybos būdą. Priešinga situacija yra Danijoje ir Švedijoje, kur ekologiškų pieno produktų gamyba pastoviai didėja (1 pav.).

1 pav. Ekologiško pieno produkcijos augimas (mln. kg) 1994 – 2000 metais Danijoje

Danijoje ekologiško pieno produkcijos gamybos apimtys pastaraisiais metais labai išaugo ir tapo tokios, kad nepaisant didelės vidinės šių produktų rinkos paklausos, ekologiški pieno produktai pradėti eksportuoti.

Kitokio pobūdžio rinkos problemos kyla dėl per mažų kai kurių ekologiškų produktų grupių gamybos apimčių. Prekybininkai negali patenkinti esančios vištienos produktų ir kiaušinių paklausos. Šių ekologiškų produktų kaina nėra pakankamai patraukli gamintojams, ir šie nesuinteresuoti didinti jų gamybą. Be to, dažnai pasitaikančios biurokratinės kliūtys įvairiose institucijose, mokslinių tyrimų stoka trukdo ūkininkams pereiti iš chemizuoto į ekologinį gamybos būdą.

Vyriausybės parama ekologiinei gamybai, be abejo, yra svarbus rinkos augimo veiksnys, kadangi tiesioginės išmokos kompensuoja dalį šios gamybos didesnių išlaidų. Tačiau tiesioginės išmokos gamintojams negarantuoja ekologiškų produktų rinkos augimo, jei gamybos struktūra nėra pritaikyta prie paklausos. Ekologinis žemės ūkis yra nedidelis žemės ūkio sektorius, bet šių produktų rinka nėra valdoma įprastinių rinkos svėrų, todėl labai svarbu teisingai parengti rinkos paramos strategiją. Jei palyginsime ekologinio žemės ūkio plėtros strategiją Danijoje ir Vokietijoje, tai matysime labai didelius skirtumus [Hamm, Michelsen, 1996]. Danijoje, priešingai nei daugelyje Europos šalių, du trečdaliai vyriausybės paramos buvo skirta ne tiesiogiai gamintojams, o kitai veiklai: 1) produktų surinkimui, perdirbimui, realizacijai; 2) vartotojų informacijai ir pramonės bei prekybos

darbuotojų mokymui; 3) ekologinių ūkių patarėjų tarnybai; 4) moksliniams tyrimams, kurie buvo skirti ne tik gamybos metodams, bet ir naujų produktų gamybai ir kokybei. Patirtis parodė, kad į rinką orientuota vyriausybės parama yra daug efektyvesnė, nei tik į gamybą orientuota parama pvz., Vokietijoje, kur ji skirta tik ūkininkams.

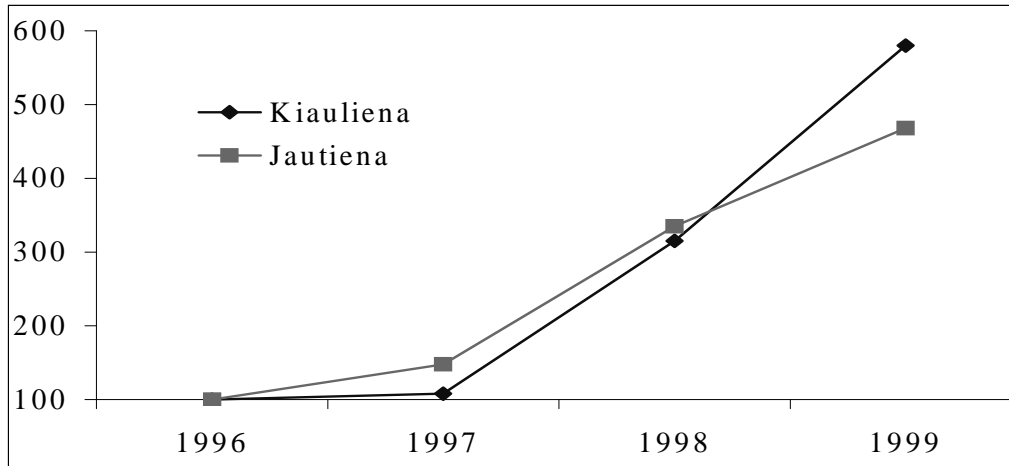
Danijoje gyvulininkystės produktai užima ženklia vietą ekologiškų produktų rinkoje (2 lentelė).

2 lentelė. Ekologiškų produktų rinkos pasiskirstymas 1999 metais Danijoje [Organic – export, 2000].

Produktas	% rinkoje
Pienas	21
Sviestas	6
Sūris	2
Rauginto pieno produktai	8
Kvietiniai miltai	12
Kiti grūdų produktai	22-23
Avižos	19
Bulvės	7
Morkos	13-15
Svogūnai	4
Kiaušiniai	14
Kiauliena	1
Jautiena	1,5 – 2

Kaip jau buvo minėta, ekologiško pieno gamyba sudaro didelę ekologiškų produktų rinkos dalį. Ekologiškos kiaulienos ir jautienos gamybos apimtys yra daug mažesnės nei pieno, tačiau pastaraisiais metais (2 pav.) šių produktų gamyba ypač išaugo, o dalis jų yra eksportuojama. Nuo 1990 m iki 1996 m ekologiškos

kiaulienos gamybos apimtys buvo stabilios, nors paklausa, nepaisant nemažos kainos, buvo didesnė nei pasiūla. Nuo 1997 m. ekologinė gamyba padvigubėjo ir buvo tikimasi, kad 2001 m. sudarys 0,4 % bendros Danijos kiaulienos produkcijos. Rinkos tyrimai rodo, kad per ateinančius 2 – 3 metus realizacija dar padvigubės.

2 pav. Ekologiškos jautienos ir kiaulienos apyvartos augimas (%) 1996 – 1999 metais Danijoje [Organic – export, 2000].

Didelės įtakos gyvulininkystės plėtrai turėjo ES ekologinės gyvulininkystės reglamentas (EC 1804/99), kuriame pateikti reikalavimai gyvulių laikymui, kilmei, veterinarinei priežiūrai ir pašarams. Šie standartai suvienodina reikalavimus ekologiškai gyvulininkystei ir produkcijos kokybei visose Europos šalyse, tačiau šių reikalavimų įgyvendinimas (kai kurie įgyvendinami nuo 2000 m., kitiems numatytas pereinamasis laikotarpis iki 2005 m.) ir reikalauja papildomų išlaidų. Danijoje atlikti tyrimai [Lauritsen, 2001] rodo, kad ekologiškos kiaulienos savikaina 2000 – 2005 m. įgyvendinus ekologinės gyvulininkystės reglamento reikalavimus padidėja 75 %, o nuo 2005 m. net 108 %, palyginus su chemizuotos gamybos savikaina (3 lentelė).

3 lentelė. Chemizuotos ir ekologinės kiaulienos gamybos charakteristikos

	Chemizuota	Ekologinė gamyba iki 2005 m.	Ekologinė gamyba nuo 2005 m.
Savikaina, DK/kg	9,80	17,20	20,40
Padidėjimas, palyginus su chemizuota	0%	75%	108%
Gyvasis svoris, kg.	76	76,5	76,5

Atlikus preliminarinius ekologiškų gyvulininkystės produktų gamybos ekonominius skaičiavimus Lietuvoje gauta, kad ekologiškos kiaulienos ir galvijienos vidutinės gamybos išlaidos Lietuvoje yra apie 50 %, avienos ir

paukštienos apie 30 % didesnės nei tradiciniame ūkyje [Rutkovienė, Zemeckis, 2001].

Europos ekologinių ūkių ekonomikos analizė rodo [Offermann, Nieberg, 2000], kad ūkininkai pradėję ūkininkauti ekologiškai gauna vidutiniškai 20 % didesnę (ar šiek tiek mažesnę) pelną nei įprastiniuose ūkiuose. Beveik visų šalių augalininkystės specializacijos ūkiai pasiekė geresnių ekonominių rezultatų nei gyvulininkystės specializacijos ūkiai. Vokietijos ekologiniai ūkiai 1996/97 ūkiniais metais gavo 6 % didesnę pelną skaičiuojant vienam žemės ūkio naudmenų hektarui ir 15 % didesnę pelną skaičiuojant vienai šeimos darbo jėgai [Aleksandravičius, 2000]. Didesnes ekologinio ūkio pajamas lemia ekologiškų produktų kainos. Didžiojoje Britanijoje ir Vokietijoje kainų priedas sudaro 10 – 40 % gyvulininkystės ūkio pajamų [Offermann, Nieberg, 2000].

Lietuvoje kol kas nėra patikimų duomenų apie ekologiškų produktų gamybos pelningumą. LŽŪU mokslininkų sudaryti ekologinių ūkių imitaciniai modeliniai rodo, kad esant palankiausioms sąlygoms, ekologinis ūkininkavimas turėtų būti pelningas, o esant mažiau palankioms (mažesnio našumo žemės ir kt.) sąlygoms daugeliu atveju užtikrintų minimalias pajamas ir nebūtų nuostolingas [A.Stancevičiaus, J.Makauskas, V.Bogužas, 2000]. Minėtų autorių nuomone didesnis pelnas gaunamas iš gyvulininkystės nei iš augalininkystės ūkių. Nors teoriniai skaičiavimai rodo, kad ekologinė gyvulininkystė Lietuvoje būtų pelningesnė, tačiau čia kaip ir užsienyje realizacijos sėkmė ir pelnas priklauso nuo ekologiškų produktų rinkos infrastruktūros.

Vienas iš svarbiausių faktorių, lemiančių ekologiškų produktų rinkos augimą ir kainą, yra produktų realizacijos vieta. Gyvulininkystės produktai Danijoje ir Austrijoje

daugiausia realizuojami prekybos centruose (4 lentelė), kur ekologiškų produktų kainos svyruoja nuo 30 iki 50 %. Vokietijoje ir Italijoje ekologiški produktai realizuojami daugiau specialiose parduotuvėse ir jų kainos svyruoja daugiau kaip 60 %.

Ekologiškų produktų kainų priedai Vokietijoje, Austrijoje, Italijoje ir Danijoje yra skirtingi įvairioms produktų grupėms: daržovėms ir vaisiams 60 - 70 %, mėšai 52 %, pienui 42 %, grūdams 30 %, sūriams 20 % [Schmit, Richter, 2000]. Prekybininkai prognozuoja, kad ekologiškų produktų (ypač pieno produktų ir kiaušinių) prekybos apimtys didės nuo 30 iki 100 %, gyvulininkystės produktų kainos augs, o augalininkystės produktų kainos gali mažėti.

4 lentelė. **Gyvulininkystės produktų realizacija Danijoje (%)**

	Ūkyje	Specialiose parduotuvėse	Prekybos centruose
Pienas	0	<2	98
Jautiena ir vištiena	20	0	80
Aviena	20-30	5	65-75
Kiauliena	10-15	5	80-90
Kiaušiniai	10	-	90

Ekologinis ūkis yra modernus žemės ūkio sektorius, kurio tolimesnis vystymasis didele dalimi priklauso nuo mokslinių tyrimų. Mokslinių tyrimų Europos šalyse analizė rodo, kad daugiausiai paramos ekologinio žemės ūkio moksliniams tyrimams yra skiriama Skandinavijos šalyse, ypač Danijoje, o taip pat Šveicarijoje ir Didžiojoje Britanijoje [Wynen, Vauzetti, 1999]. Moksliniai tyrimai ekologinėje gyvulininkystėje yra daugiausiai skirti veislininkystės [Fewson, 1993], gyvulių laikymo ir šėrimo klausimams, o taip pat gyvulių sveikatai [Roderick S., Short N. ir kiti, 1993], gerbūviui bei produkcijos kokybei [Danielsen, Hansen ir kiti, 2000, Ecological Animal..., 2000, Kohler, Folsch ir kiti, 2000, Wood, Enser, 1997]. Aptariant šiuos klausimus Olandijoje 2001 m. kovo mėn. vykusiam seminare pabrėžta, kad ekologinės gyvulininkystės plėtrai būtina parengti veislininkystės ir mitybos strategijos programas. Didelį dėmesį veislių ir jų genetinės įvairovės klausimams skiria Europos ekologinės gyvulininkystės mokslininkų grupė (NAHWOA), kurią koordinuoja Didžiosios Britanijos Reading Universitetas. Pasirenkant veisles arba rūšis, būtina atsižvelgti į gyvulių gebėjimą prisitaikyti prie vietos sąlygų, į jų gyvybingumą bei atsparumą ligoms. Tai padės išvengti specifinių susirgimų bei sveikatos sutrikimų, susijusių su kai kuriomis intensyvaus ūkininkavimo būdu auginamomis veislėmis bei rūšimis. Ekologiniuose ūkiuose pirmenybė teikiama vietinėms veislėms ir rūšims. FAO duomenimis pasaulyje yra oficialiai registruota 5000 vietinių gyvulių ir paukščių veislių, tačiau trečdalis jų yra nykstančios ir todėl veislių ekologiniame ūkyje parinkimas yra labai svarbus klausimas. Veislininkystė yra pagrįsta laikymo sistemos, fiziologinių ir kosminių sąlygų optimizavimu. Šių sąlygų

optimizavimas sudaro galimybes gerinti gyvulininkystės produktų kokybę, kuri gali būti vertinama naudojant naujus specifinius metodus [Rist, Rist ir kiti, 2000].

Ne mažiau dėmesio kreipiama pašarų sudėties ir kokybės bei pašarų įtakos produkcijos kokybei tyrimams. Ekologiniuose ūkiuose gyvuliai dažniausiai šeriami ūkyje išaugintais pašarais. Pereinant iš chemizuoto į ekologinius ūkius specializuoti gyvulininkystės ūkiai susidūrė su įvairiomis problemomis, nes kai kuriose šalyse labai sunku išauginti ekologiškus javus iki brandos, kai kur sunku išauginti aukštos baltyminės vertės pašarus. Nenaudojant mitybos racione koncentruotų pašarų, sumažėja kai kurių amino rūgščių kiekis. Tačiau mokslininkai teigia, kad taip šeriant kiaules, kiaulienoje padidėja intramuskulinių riebalų kiekis [Sundrum, Butfering ir kit, 2001], kuris vartotojų nuomone gerina produkcijos kokybę.

Lietuvoje ekologinė gyvulininkystė žengia pirmuosius žingsnius. Ekologinio žemės ūkio taisyklės (parengtos pagal ES reglamentus ekologiškai gamybai) nustato augalininkystės ir gyvulininkystės produktų gamybos, perdirbimo, gabenimo, saugojimo, realizacijos, ženklavimo ir sertifikavimo taisykles [Ekologinio žemės ūkio taisyklės: gamyba, perdirbimas, realizacija, ženklavimas, 1999]. Planuojama parengti taisykles ekologiškai tvenkininei žuvininkystei, taip pat kai kurių rečiau auginamų gyvūnų ekologiškos mėsos gamybai.

2001 m. gegužės mėn. vyko pirminis Lietuvos specializuotas seminaras "Ekologinės gyvulininkystės plėtra Lietuvoje". Leidinio "Ekoukis: mokslas, gamyba, rinka" specialusis numeris (2001 m. Nr. 5) buvo skirtas ekologinės gyvulininkystės klausimams [Ekologinė gyvulininkystė, 2001].

Ekologinių ūkių skaičius Lietuvoje auga. 2001 m. buvo sertifikuota 290 ūkių, iš kurių 30 ūkių sertifikavo ekologiškų gyvulininkystės produktų gamybą [Sertifikuoti ekologinės gamybos ir pereinamojo laikotarpio ūkiai bei įmonės, 2001]. Sertifikuoti ekologinių ūkių plotai sudaro 0,20% bendrojo žemės ūkio naudmenų ploto. Vidutinis ekologinio ūkio dydis 20 ha [Statistiniai duomenys apie ekologinį ūkį, 2001]. Ekologiniai ūkiai, kaip ir chemizuoti, daugiausia yra mišrūs, t.y. gamina įvairių produkciją. Didžiausią sertifikuotos žemės dalį užima žalienos – 50 % ir varpiniai javai – 40 %. Kitoje sertifikuotoje žemėje (10 %) auginama daržovės, ankštiniai javai, bulvės, vaisiai, uogos ir kt. [Lietuvos žemės ūkis 2000: raida ir perspektyvos, 2001].

Didžiuliai sertifikuotų žalienujų plotai, kurie sudaro apie 50 % viso sertifikuoto žemės ūkio ploto, turėtų skatinti gyvulininkystės plėtrą, tačiau sertifikuotų gyvulių skaičius ūkiuose yra nedidelis ir sudaro tik menką ūkyje laikomų gyvulių dalį (5 lentelė).

Didžiausią ekologinės gyvulininkystės produktų dalį sudaro pienas – 91%, jautiena – 4%. Ekologinės gyvulininkystės plėtrą riboja tai, kad šiuo metu nėra nei vienos sertifikuotos gyvulininkystės ekologiškų produktų perdirbimo įmonės ir pagaminta produkcija realizuojama kaip įprastinė. Tai, be abejo, paaiškinama nepakankamu produktų kiekiu, tačiau nepradėjus perdirbimo negalima

tikėtis šių produktų gamybos didėjimo. Manome, kad Lietuvoje yra neblogos ekologiško pieno, mėsos, kiaušinių gamybos perspektyvos. Šie produktai galėtų būti realizuojami tiesiogiai arba naudojami perdirbimui. Ekologiškų gyvulininkystės produktų gamyba ir jų platesnis asortimentas padėtų pereiti restoranams ir kavinėms į ekologinės gamybos būdą.

5 lentelė. Gyvulių ir paukščių skaičius Lietuvos ekologiniuose ūkiuose 2000 m

	Bendras skaičius	Sertifikuota
Karvės	2237	510
Kiaulės	1161	97
Ožkos	197	123
Avys	141	5
Arkliai	87	13
Triušiai	239	63
Vištos	3502	339
Kalakutai	70	40
Žąsys	25	10
Antys	9	6

Nuo 1997 m. teikiama paramą ekologiškai ūkininkaujantiems, jiems mokamos tiesioginės išmokos už pasėlius. Tai paskatino ekologiškų augalininkystės produktų gamybos didėjimą. Tačiau manome, kad tiesioginės išmokos turėtų būti mokamos taip pat ir už ekologiškų gyvulininkystės produktų gamybą.

Norint intensyvinti ekologiškų gyvulininkystės produktų gamybą, reikėtų parengti kompleksines šios gamybos plėtos priemones ir numatyti tiesiogines išmokas už gyvulius, paramą gyvulininkystės produktų perdirbimo įmonėms, moksliniams tyrimams, ūkininkų ir perdirbimo įmonių darbuotojų mokymui, vartotojų švietimui ir informacijai.

Išvados:

1. Ekologiškų produktų gamyba Europos šalyse kasmet didėja 20–30 %. Ekologiškų produktų paklausa viršija pasiūlą.

2. Ekologinė žemės ūkio produktų gamyba Lietuvoje - potenciali galimybė ūkių konkurencingumui, produktų eksportui didinti bei aplinkai saugoti.

3. Ekologinė gyvulininkystė yra svarbi ekologinio žemės ūkio sektoriaus dalis. Lietuvoje yra tikslinga plėsti ekologiškų gyvulininkystės produktų gamybą.

4. Ekologiškų gyvulininkystės produktų gamybos plėtrai intensyvinti būtina didinti finansinę paramą ūkiams ir perdirbimo įmonėms bei moksliniams tyrimams, mokymui ir švietimui.

Literatūra

1. Aleksandravičius A. Ekologinio ūkininkavimo vaidmuo didinant šalies tarptautinį konkurencingumą liberalizuotos tarptautinės prekybos sąlygomis. Mokslinės konferencijos "Konkurencingas žemės ūkis ir jo svarba šalies ekonomikai". Vilnius, 2000. P.201-213.

2. Bagenal S. European Organic Milk Markets- Barriers and Opportunities // Abstracts for the European Conference "Organic Food and Farming - Towards Partnership and Action in Europe". Copenhagen, Denmark, 2001. P.24.

3. Bakutis Br., Rutkoviėnė V. Ekologinė gyvulininkystė. Reikalavimai ir rekomendacijos. Kaunas, LŽŪU, 2000. 88 p.

4. Dabberty S. Organic farming and the Common Agricultural Policy: A European Perspective // Proceedings of 13th IFOAM Scientific Conference "IFOAM 2000-The Word Grows Organic". IOS press, 2000. P.611-614.

5. Danielsen V., Hansen L.L., Moller F., Bejrholm C., Nielsen S. Production results and sensory meat quality of pigs fed different amounts of concentrate and ad lib. clover grass or clover grass silage // Ecological Animal Husbandry in the Nordic Countries. Proceedings from NJF – seminar No. 303. Danish Research Centre for Organic Farming, 2000. P.79-86.

6. Ecological Animal Husbandry in the Nordic Countries // Proceedings from NJF – seminar No. 303. Danish Research Centre for Organic Farming, 2000. 202p.

7. Ekologinė gyvulininkystė // Ekoūkis:mokslas,gamyba,rinka. LŽŪU, 2001. Nr. 5. 16p.

8. Ekologinio žemės ūkio taisyklės: gamyba, perdirbimas, realizacija, ženklimas. Kaunas, Viešoji įstaiga "Ekoagros", 1999. 56p.

9. Fewson D. Definition of breeding objective // Design of Livestock Breeding Programms. University of New England, Armidale NSW, Australian, 1993.

10. Foster C., Lampkin N., Organic farming in Europe: Economics and Policy, Germany, 1999. Vol.3. 47p.

11. Gamelke P. Organic production in the future farming and food production in Europe // Abstracts for the European Conference "Organic Food and Farming - Towards Partnership and Action in Europe". Copenhagen, Denmark, 2001. P.5.

12. Hamm U., Michelsen J. Analysis of the organic food market in Europe//Proceedings of 13th IFOAM Scientific Conference "IFOAM 2000-The Word Grows Organic". IOS press, 2000. P.507-510.

13. Hamm U., Michelsen J. Organic agriculture in a market economy: perspectives from Germany and Denmark // Fundamentals of organic agriculture. Copenhagen, 1996. Vol.1. P. 208-222.

14. Kohler B., Folsch D.W., Strube J., Lange K. The influence of housing systems on the egg quality under particular consideration of the elements fresh grass and lighting conditions // Proceedings of 13th IFOAM Scientific Conference "IFOAM 2000-The Word Grows Organic". IOS press, 2000. P.289-292.

15. Lauritsen H. B. Organic pig production in Denmark // Report for the European Conference "Organic Food and Farming - Towards Partnership and Action in Europe". Copenhagen, Denmark, 2001. 7-7p.

16. Michelson J., Hamm U., Wynen E., Roth E. The European market for organic products: growth and development. // Organic Farming in Europe: Economics and Policy. University of Hohenheim, Stuttgart-Hohenheim, 1999. Volume 7. 199 p.

17. Nigli U. FIBL. Internetas: <http://www/organic-europe.net/countryreports/switzerland/default.asp>

18. Offermann F., Nieberg H. Economic performance of organic farms in Europe // Organic farming in Europe: Economics and Policy. University of Hohenheim, Stuttgart – Hohenheim, 2000. Volume 5. 198p.

19. Offerman F., Nieberg H. Profitability of organic Farming in Europe // Proceedings of 13th IFOAM Scientific Conference "IFOAM 2000-The Word Grows Organic". IOS press, 2000. P.666-669.

20. Rist L., Rist S., Rist M. First results of a new animal breeding approach: Species – typical cow breeding and milk quality // Proceedings of 13th IFOAM Scientific Conference "IFOAM 2000-The Word Grows Organic". IOS press, 2000. P.354.

21. Roderick S., Short N., Hovi M. Organic livestock production // Animal health and research priorities / Technical Report. VEERU – University of Reading, 1996. 30p.

22. Rutkoviėnė V., Zemeckis R. Lietuviškų ekologiškų žemės ūkio produktų gamybos perspektyvos integracijos į Europos Sąjungą kontekste // Mokslinės konferencijos "Konkurencingas žemės ūkis ir jo svarba šalies ekonomikai" pranešimai. Vilnius, 2000. P.192-200.

23. Rutkoviėnė V., Marozas V., Zemeckis R. Ekologinio žemės ir miškų ūkio plėtotė // Lietuvos mokslas. Lietuvos mokslų akademija, 2000. 25 knyga. P.304-317.

24. Rutkoviėnė V., Zemeckis R. Tausojančio ir ekologinio žemės ūkio plėtra // Rinkotyra. Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas, 2001. Nr 2 (12).P.11-19.

25. Schmid O., Richter T. Marketing measures for selling organic food in European retail chains – Key factors of success // Proceedings 13th IFOAM Scientific Conference "IFOAM 2000-The Word Grows Organic". IOS press, 2000. P.519-522.

26. Sertifikuoti ekologinės gamybos ir pereinamojo laikotarpio ūkiai bei įmonės. Kaunas, 2001. 40p.

27. Stancevičius A., Makauskas J., Bogužas V. Ekologinio ūkininkavimo modelių ekonominis įvertinimas // Ekoūkis: mokslas, gamyba, rinka. LŽŪU, 2000. Nr.1. P.2.

28. Statistiniai duomenys apie ekologinį ūkį. Kaunas, Viešoji įstaiga "Ekoagros", 2001. 23p.

29. Sundrum A., Butfering I., Henning, Happenbrock K.H. Organic pig production and carcass quality. Journal Animal Sci., 2000. No. 78. P.1199-1205.

30. Wynen E., Vauzetti D. Research in organic agriculture. Assessment and future directions // Organic Agriculture faces its development. The future issues, Lyon (France), 1999. P.341-366.

31. Wynen E. Organic agriculture in Denmark: economic impacts of widespread of organic management // Raport – Statens Jordbrug og Fiskerionomiste Institut, 1998. No.99. 115p.

32. Wood J.D., Enser M. Factors influencing fatty acids in meat and the role of antioxidants in improving meat quality // British Journal of Nutrition. UK, 1997. No. 78. P.49-60.

33. Zemeckis R., Rutkoviėnė V. The Perspectives of the Development of Ecological Agriculture in Lithuania // Agricultural Policy and rural development in the Baltic States. International conference Research Papers. Vilnius, 2000. P.107-113.

34. Экологическое агропроизводство – животноводство, строительство, овощеводство. Москва, ИПО Профиздат, 1997. 339с.

2002 06 17